

заснованого на індустріальних технологіях, до суспільства, основним змістом якого є нові наукові знання і високоефективна національна інноваційна система. Саме з інноваціями людство зв'язує свою подальшу долю, вбачаючи в них основне джерело задоволення соціальних потреб і найважливіший засіб рішення практичних і духовних завдань. Інновації набувають статус головного індикатора соціального прогресу. В силу цього вони є основним пріоритетом розвитку держави, освіти, науки, виробництва, бізнесу і визначають становлення суспільства нового типу. Розвинені країни вже перейшли до якісно нової інноваційної стадії свого цивілізаційного розвитку. Їх досвід повинен враховуватися при формуванні умов, необхідних для становлення інноваційного суспільства в Україні. Інноваційна політика в нашій державі має бути адаптована до сучасних світових інноваційних процесів.

1.2. Основні напрями державної політики у сфері становлення інноваційного суспільства в Україні

Атмосфера навколо формування інноваційного суспільства у сучасній Україні в цілому є позитивною. Активність законодавчої та виконавчої влади тут підтверджена розробкою стратегічних документів, Концепцій, Законів, цільових програм, Постанов, Угод та інших формальних атрибутів, необхідних для реалізації зазначеної державної політики.

Намагання реалізувати цю прогресивну ідею є цілком зрозумілим для суспільства, адже інноваційна діяльність здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу. Відомо, інноваційна діяльність включає в себе: випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію довгострокових науково-технічних програм; фінансування фундаментальних досліджень для забезпечення якісних змін продуктивних сил; розробку та розповсюдження нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального і екологічного стану виробництва.

Високу соціальну значимість для заохочення авторів інноваційних проєктів, суб'єктів інноваційної діяльності, а також для активізації створення інноваційних підприємств та розбудови інфраструктури має вплив державної політики на стимулювання їх дій.

Вплив державної політики на сферу становлення інноваційного суспільства у цілому створює надійну гарантію забезпечення сталості економічної системи. Це твердження ґрунтується на оцінці Д. В. Задихайлом вартості людського капіталу, включеного у створення інновацій, стосовно властивості приносити технологічну ренту.

«Така рента утворюється за рахунок реалізації виключних прав на об'єкти промислової власності і помножується на макросерійний характер сучасного виробництва товарів, що внаслідок впровадження інновацій стає висококонкурентноспроможним»¹. Сутність інноваційної політики і полягає у перетворенні суспільства з платника світової технологічної ренти у її отримувача, вважає Д. В. Задихайло.

Визначення основних актуальних напрямів державної політики у сфері становлення інноваційного суспільства у сучасній Україні обумовлює обрання переконливого джерела для проведення оцінки зовнішнього середовища, в якому належить проводити зазначене перетворення.

Тут спробуємо спиратися на Методику приведення механізму аналітико-статистичного стану інноваційного розвитку економіки у відповідність зі стандартами Організації економічного співробітництва та розвитку ЄС.

Ця Методика була затверджена на початку 2010 року Міністерством економіки України. Офіційним джерелом її затвердження став Наказ міністра економіки від 19 лютого 2010 року № 160². За своїм призначенням Методика була спрямована на розробку заходів щодо прискорення інноваційного розвитку в нашій країні. Зазначена ви-

---

¹ Задихайло, Д. В. Інноваційний розвиток в системі виробничих відносин: політико-правові аспекти [Текст] / Д. В. Задихайло // Інноваційне інвестування в Україні: проблеми правового забезпечення : колект. моногр. / за наук. ред. Д. В. Задихайла. – Х. : Юрайт, 2013. – С. 18.

² Про Методику приведення механізму аналітично-статистичного спостереження стану інноваційного розвитку економіки у відповідність із стандартами Організації економічного співробітництва і розвитку та ЄС [Електронний ресурс] : Наказ М-ва економіки України від 19 лют. 2010 р. № 160. – Режим доступу до док.: <http://news.yurist-online.com/laws/14692/>.

мога потребувала об'єктивного аналізу окремих компонентів інноваційного потенціалу України, а також використання міжнародного досвіду щодо застосування індикаторів Інноваційного табло ЄС.

У Методиці висвітлювалися підходи і пропонувалися методи розрахунку оцінки окремих індикаторів і загального інноваційного індексу. Не можна стверджувати, що ті підходи та методи з усією повнотою виводять на розрахунок рівня інноватизації суспільно-економічного життя. Натомість орієнтирами для його визначення вони можуть слугувати.

Всі індикатори розподілені у 5 груп наступним чином:

1. «Вхідні» індикатори, що відображають освітній рівень кадрового потенціалу та використання населенням інформаційних технологій.

2. «Вхідні» індикатори щодо створення нових знань.

3. «Вхідні» індикатори – інновації та підприємництво.

4. «Вихідні» індикатори – застосування інновацій.

5. «Вихідні» індикатори – інтелектуальна власність.

По кожній із наведених груп у Методиці надаються відповідні пояснення, коментарі та вказуються джерела для оцінки або розрахунків.

Методи розрахунку загального інноваційного індексу (ОІІ) доволі популярні. Вони використовуються не лише науковцями, політиками та іншими категоріями дослідників, але й підприємцями (потенційними інвесторами) з метою визначення позицій України щодо ЄС у сфері інноваційного розвитку.

Загальний інноваційний індекс (ОІІ) – Summary Innovation Index (SII), який безпосередньо пов'язаний з показниками науково-технічного та інноваційного розвитку, розраховується в два етапи. Виділяється найвище і найнижче значення індикаторів серед 27 країн ЄС, Норвегії, Швейцарії та Ісландії. Для того, щоб уникнути великих розбіжностей, ці значення вилучаються. Визначаються два наступні значення (найвищий і найнижчий). Значення індикатора для України ділиться на різницю між цим найвищим і найнижчим значенням для країн ЄС.

Україна за останні три роки (згідно багатьох рейтингів, у т. ч. Всесвітнього економічного форуму), займала дуже низькі позиції у сфері

формування факторів інноваційного розвитку та оснащеності сучасними технологіями. Наприклад, за концепцією міжнародного інноваційного індексу (англ. *The International Innovation Index*), Україна займає 64 місце із 110. Концепцію міжнародного інноваційного індексу було розроблено спільно Бостонською консалтинговою групою, Національною асоціацією виробників та Інститутом Виробництва, незалежним науково-дослідним центром та ін.

Національна асоціація виробників вважає цей показник найбільш всеосяжним глобальним індексом свого роду тому, що при його виведенні розглядалися не лише комерційні результати інноваційної діяльності в країнах, але й активність урядів щодо заохочення та підтримки інноваційної діяльності у своїй державній політиці.

Відомо, не лише приведені на міжнародних форумах відомості, але й результати дослідження українських фахівців про стан державної політики свідчать про неефективне використання власного інноваційного потенціалу суспільством нашої країни. Тому індикатор третьої групи «Інновації та підприємництво» представляє не лише теоретичний інтерес, але й практичний. Необхідність підвищення його значення потребує відповідного обґрунтування щодо створення найбільш сприятливих правових та політичних умов для цього.

Науковий авторський інтерес до господарсько-правових аспектів формування та реалізації державної політики у сфері становлення інноваційного суспільства в Україні спонукає для обрання для дослідження наступних напрямів політики.

По-перше, державна підтримка інноваційної діяльності.

По-друге, оптимальне поєднання саморегулювання суб'єктів інноваційної діяльності з іншими елементами правового господарського порядку.

По-третє, правове стимулювання запровадження державно-партнерства у науку та освіту.

Наукова розробка правових питань, пов'язаних з проблематикою реалізації державної господарсько-правової політики у сфері становлення інноваційного суспільства в Україні – це запорука того, що з більшим ступенем надійності будуть вирішуватися не тільки вузлові проблеми офіційної забезпеченості правових умов для реалізації політичних задумів, але й низка більш конкретних проблем. До них

можна віднести – стимулювання діяльності національної інноваційної системи; стимулювання суб'єктів інноваційної діяльності до конкуренції у досягненні загальнодержавних цілей; запровадження контролю з боку суспільства за виконанням державою функцій підтримки реалізації інноваційних та інвестиційних проектів у реальному секторі економіки.

Основними напрямками державної політики у сфері становлення інноваційного суспільства в Україні є: політика державної підтримки інноваційної діяльності, політика саморегулювання як елемент господарського правопорядку, запровадження політики державно-приватного партнерства у науку та освіту.

Політика державної підтримки інноваційної діяльності

Впровадження інноваційно-орієнтованого стратегічного курсу соціально-економічного розвитку країни зазвичай супроводжується економічними та правовими стимулами для інвесторів.

Обґрунтування доцільності законодавчого забезпечення державної політики стимулювання інноваційного розвитку залишається актуальною проблемою, що з ентузіазмом висвітлюється у сучасних дослідженнях правників. Для сприйняття інноваційного суспільства об'єктом правового стимулюючого впливу необхідно вирішити низку взаємопов'язаних завдань: оцінити стан вивченості даної проблеми представниками науки господарського права; проаналізувати особливості концепції Інноваційного кодексу України з питань правового стимулювання інвестицій в інновації; дослідити основні господарсько-правові проблеми формування та проведення державної політики щодо стимулювання інвестицій в інновації.

Представниками науки господарського права вже було започатковано фундаментальний підхід до вивчення проблем правового стимулювання інноваційного суспільства. Правове забезпечення інноваційного розвитку України стало одним з пріоритетних напрямків дослідження навіть наукових колективів, а не лише самостійних дослідників. Так, спільним науковим результатом колективів науковців Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України став проект Інноваційного Кодексу України.

Відповідно до завдань державної інноваційної політики створення даного наукового продукту дозволяє наблизити до логічної завершеності довготривалий процес формування оптимального нормативно-правового середовища, адаптованого до функціонування національної інноваційної системи.

Концепція кодексу передбачає систематизацію складу усіх важливих елементів інноваційних правовідносин: суб'єктів; об'єктів; учасників; юридичних фактів; стимулювання та державна підтримка інноваційної діяльності.

Законодавче забезпечення функціонування інноваційного ринку як економічного феномену та національної інноваційної системи як організаційно-правового утворення здатний виконати такий кодифікований нормативно-правовий акт, регулятивним впливом якого охоплювались би усі основні аспекти реалізації відносин інноваційного процесу.

Саме для отримання синергетичного ефекту, а також з метою суттєвого підвищення ефективності кожного з інститутів інноваційного законодавства є доцільною, актуальною й суспільно-необхідною розробка цілісного та узгодженого проекту Інноваційного кодексу України. Адже кодифікація законодавства є найефективнішою формою його систематизації¹.

Вагомим науковим внеском у пошук стимулів діяльності національної інноваційної системи став розгляд Ю. Є. Атамановою таких проблем системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері як з'ясування змісту інноваційної функції держави; встановлення змісту державної інноваційної політики; розкриття механізму господарсько-правового забезпечення реалізації інноваційної політики держави. Результатом дослідження стало визначення завдань інноваційної політики держави.

В її рамках розробляється та реалізується комплексна система заходів державного регулювання зі стимулювання, планування, управління, підтримки та контролю за інноваційними процесами, що мають місце в науково-технічній, виробничій та інших сферах соціально-

---

¹ Тацій, В. Я. Вступне слово [Текст] / В. Я. Тацій // Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 черв. 2011 р. / редкол.: С. М. Прилипко, Ю. Є. Атаманова, Д. В. Задихайло. – Х. : ФІНН, 2011. – С. 5.

економічного життя країни. Предметом державної інноваційної політики, вважаємо, має бути визнано національну інноваційну систему, щодо якої держава виконує, насамперед, забезпечувальну, координаційну та контрольну функції. Її формування, ефективне функціонування та забезпечення стійкого розвитку має ставитися за основне завдання інноваційної політики держави¹.

В юридичній літературі зверталася увага на суттєву обставину, що стримує виконання завдань інноваційної політики – «політико-правовий феномен «державна політика» не отримав в законодавчому забезпеченні діяльності держави адекватну його значенню і ролі правову інституалізацію»².

Але для виваженої оцінки сучасного стану вивченості даної проблеми не можна сприймати правове забезпечення самодостатнім фактором, яким вичерпується створення найбільш сприятливих умов для інноваційної активності суб'єктів господарювання.

Змістовним неправовим джерелом створення найбільш сприятливих правових умов є політика, бо саме вона визначає зміст правових режимів. Тому загрозою стимулюванню діяльності національної інноваційної системи можна сприймати той факт, що «сьогодні між положеннями економічної політики держави та правовим господарським порядком відсутня з'єднуюча їх ланка – господарсько-правова політика. Без неї концептуальна, програмна діяльність держави виявляється малоефективною, адже господарсько-правові засоби впливу, а не тільки регулювання, не отримують прямого функціонального призначення»³.

Аби основний тягар виконання політики впливу на становлення інноваційного суспільства в Україні покладався не лише на організаційні заходи, які, зазвичай, оцінюють як малоефективні, проаналізу-

---

¹ Атаманова, Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Ю. Є. Атаманова; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2009. – С. 30.

² Задохайло, Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави [Текст] : монографія / Д. В. Задохайло. – Х. : Юрайт, 2012. – С. 18.

³ Задохайло, Д. В. Інституалізація «економічної політики» в системі господарсько-правових відносин [Текст] / Д. В. Задохайло // Діалектика публічних і приватних інтересів у державному регулюванні економіки : зб. матеріалів «Круглого столу», м. Київ, 8 листоп. 2013 р. – К., 2013. – С. 67.

емо концепцію Господарського кодексу України на предмет правового стимулювання інвестицій в інновації.

Впровадження інноваційно-орієнтованого стратегічного курсу соціально-економічного розвитку країни зазвичай супроводжується економічними та правовими стимулами для інвесторів. Господарсько-правові стимули можуть скоротити просторово-часовий розрив між ефективною реалізацією господарсько-виробничих та організаційно-господарських інноваційних відносин та актами активної поведінки потенційних інвесторів.

Водночас для розробки ефективних правових форм і засобів стимулювання не вистачає узгодженості законоположень саме про об'єкт стимулювання. В концепції Господарського кодексу України було закладено важливу ідею щодо зміцнення акценту на правовому стимулюванні інвестицій в інновації. В. К. Мамутов¹, О. П. Подцерковний² та інші розробники зазначеної концепції критично ставляться до концепції Закону України «Про інноваційну діяльність». В ній підхід законодавця спрямовується на стимулювання власно самих інновацій.

Законоположення, які втілюють дещо інший підхід, частково знайшли закріплення у Господарському кодексі України. В ньому діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя визнається інноваційною діяльністю у сфері господарювання³. Відомо, стимулювання інноваційної діяльності має ширший об'єкт впливу, аніж стимулювання власно самих інновацій. Для інноваційного суспільства це має принципове значення так само як і різноманіття форм інвестування інноваційної діяльності.

---

¹ Мамутов, В. К. Развитие хозяйственного законодательства и хозяйственно-правовой мысли в суверенной Украине [Текст] : науч. докл. / В. К. Мамутов ; Ин-т экон.-прав. исслед. НАН Украины. – Донецк, 2004. – 57 с.

² Подцерковний, О. П. Грошові зобов'язання господарського характеру: проблеми теорії та практики [Текст] / О. П. Подцерковний. – К., 2006. – 234 с.

³ Господарський кодекс України [Текст]. – Ст. 325 // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.

Державне (комунальне) інвестування; комерційне інвестування; соціальне інвестування; іноземне інвестування; спільне інвестування¹.

У Законі про інноваційну діяльність одним з основних принципів державної інноваційної політики закріплено «створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу»². Трансформація даного принципу у визнання інноваційного суспільства об'єктом впливу господарсько-правової політики змогло б гарантувати достатній рівень самоорганізації підприємців-суб'єктів інноваційної діяльності.

Наприклад, у межах самоорганізації вони змогли б на випадок зміни економічних умов господарювання або погіршення майнової основи одного з учасників системи саморегулювання, здійснювати перерозподіл замовлень, неперсоніфікованих пільг, ресурсів тощо. Це актуально для підприємців, які лише започатковують інноваційну діяльність та мають намір зберегти спроможність до реалізації інноваційних пропозицій на майбутнє. За ступенем формалізації самоорганізації підприємців для досягнення правової цілі збереження статусу може здійснюватися у вигляді: договірного саморегулювання, створення (участі) некомерційних організацій для розробки і встановлення правил здійснення інноваційної діяльності, що регулюються. Запровадження такого стимулу дозволяє сприймати інноваційне суспільства повноцінним суб'єктом, а не лише об'єктом правового стимулюючого впливу.

Питанням принципової важливості, а саме – державного регулювання науково-технічного прогресу та інноваційної діяльності присвячені роботи В. К. Мамутова³.

В. К. Мамутов визначає напрями та актуальні питання правового забезпечення інноваційної діяльності в Україні таким чином. Для

---

¹ Господарський кодекс України [Текст]. – Ст. 326 // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.

² Про інноваційну діяльність [Текст] : Закон України // Відом. Верхов. Ради України – 2002. – № 36. – Ст. 266.

³ Мамутов, В. К. Экономико-правовые аспекты развития хозяйственного комплекса [Текст] / В. К. Мамутов // Экономика и право : сб. науч. тр. / В. К. Мамутов. – Киев : Юринком Интер, 2003. – 544 с.; Він же. Развитие хозяйственного законодательства и хозяйственно-правовой мысли в суверенной Украине [Текст] : науч. докл. / В. К. Мамутов ; Ин-т экон.-прав. исслед. НАН Украины. – Донецк, 2004. – 40 с.

перебудови економіки країни на якісно новий – постіндустріальний рівень недостатньо визнання інноваційної діяльності формою або різновидом інвестиційної або іншої господарської діяльності або навіть окремою галуззю господарювання. Очікувану результативність дослідження проблематики економіко-правового забезпечення інноваційної діяльності в Україні вчений пов’язує з розвитком загальної концепції модернізації господарського законодавства. Тому він вважає завданням виняткової важливості – гармонізацію законодавства про інноваційну діяльність з усіма іншими інститутами господарського законодавства, які забезпечують створення сприятливих умов для інноваційної діяльності. А саме, антимонопольним, податковим, законодавством про науково-технічну діяльність, про господарську компетенцію регіональних органів та органів місцевого самоврядування¹.

Дійсно, відсутність узгодженості законодавства, покликаного становити правову основу інноваційної діяльності, призводить до економічних прорахунків, правових порушень та нівелює ефективність державної підтримки бізнесу. Наприклад, у ч. 1 ст. 328 ГК України закріплено, що держава регулює інвестиційну діяльність, виходячи із визначення її необхідною складовою інвестиційної та структурно-галузевої політики². Однак таке завдання проводиться непослідовно.

Так, мораторій на спеціальний режим господарювання, який був введений Законом України «Про заходи державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні» по суті поставив під загрозу збереження суднобудування в Україні як цілісного виробничого комплексу. Аналіз, проведений К. С. Письменною, дозволив встановити, що галузь має потребу в поверненні пільг і гарантій (допомоги). Більше того, автор обґрунтовує необхідність стимулювання діяльності контрагентів підприємств суднобудування і судноремонту, а також –

---

¹ Мамутов, В. К. Правовое обеспечение инновационной деятельности [Текст] / В. К. Мамутов // Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення : Всеукр. наук.-практ. конф., 27–28 жовт. 2006 р. : тези доп. / [упоряд. О. В. Петришин, М. О. Кизим]. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – С. 86.

² Господарський кодекс України [Текст] // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.

суб'єктів інфраструктури суднобудівного і судноремонтного ринку. У цьому зв'язку вона обґрунтовує доцільність уведення ліцензування докового судноремонту як окремого виду господарської діяльності. З метою надання ліцензуванню стимулюючого інноваційного характеру К. С. Письменна вважає, що під час розробки ліцензійних умов повинні бути визначені такі технічні і технологічні вимоги, що спонукали би суб'єктів господарювання до інноваційного відновлення основних виробничих фондів¹.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» одним з основних принципів державної інноваційної політики була визначена підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері². Дійсно, затримка із формуванням нового інституту підтримки інноваційної діяльності у складі економічної політики держави, призвела до того, що поки ми боролися з кризою економіки індустріального типу, інші держави вже пройшли рівень постіндустріальної економіки. До інноваційної моделі економіки вони прийшли еволюційним шляхом, лідируючи ще на індустріальному етапі розвитку. Україні ж в її намірі стимулювати інновації необхідно здійснити своєрідний стрибок, як це зробили свого часу Японія і Південна Корея.

При високому ступені економічних ризиків при втіленні інновацій у сучасних умовах розвитку економічної системи України виникла нагальна потреба заохочення суб'єктів інноваційної діяльності компенсаційними заходами подолання нерозвиненості національного ринку, аби мінімізувати внутрішній ризик у фінансовій і виробничій діяльності суб'єктів інвестування в інновації. Зазвичай у правових дослідженнях йдеться про такі стимули, як надання допомоги та/або підтримки на адресу недержавних суб'єктів господарювання з боку суб'єктів організаційно-господарських повноважень. При цьому потрібно більш детально вивчати весь спектр питань зазначеної багатовекторної проблематики.

---

¹ Письменна, К. С. Господарсько-правове забезпечення стимулювання розвитку суднобудування та судноремонту [Текст] / К. С. Письменна. – Х. : ФІНН, 2009. – С. 162.

² Про інноваційну діяльність [Текст] : Закон України // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.

У цьому зв'язку державним структурам підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання було б доцільним відстежувати зміни у зовнішньому середовищі та на професійній основі формувати пропозиції з організаційної допомоги та підтримки входження «початківців» до національної інноваційної системи.

Тут затребуваними стають професійні послуги господарського менеджменту. Так, венчурному підприємству як суб'єкту довгострокових і ризикованих організаційно-правових форм інноваційної діяльності, можна запропонувати аналітичний звіт та висновок про доцільність його включення до франшизних мереж. Або можна обґрунтувати стратегію почину щодо «придбання» вже діючого спеціалізованого підприємства із доведенням меншої ризикованості у порівнянні із створенням власного. Висновок може містити аналіз, який би доводив наявність або відсутність й інших виграшних позицій підприємця у порівнянні зі стратегією почину, тобто організації ним «з нуля» власного виробництва.

Можливості правового забезпечення відповідальних дій державних структур з ініціювання та підтримки інноваційної діяльності підприємців значно поступаються наміру розробки державної системи страхування ризиків інноваційної діяльності. Але науковці схильні «пропагувати» страхування ризиків за рахунок спеціально створеної страхової компанії. При тому, що воно виглядає більш привабливим, однак з обережністю сприймається підприємцями. Для формування такої їх мотивації є вагома причина – відсутність порядку перерахування спеціалізованими державними інноваційними фінансово-кредитними установами бюджетних коштів страховим компаніям і відсутність відповідальності гаранта.

Для подолання зазначеного недоліку Д. Е. Висоцькім була визначена та розроблена процедура майнового страхування інноваційних проектів, а також запропоновано шлях її легалізації в чинному законодавстві. Автором обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про інноваційну діяльність» наступного характеру:

- а) розширити коло фінансово-кредитних установ, яким можуть надаватися державні гарантії в якості забезпечення повернення грошових коштів за кредитами, спрямованими на фінансування інноваційних

проектів суб'єктів господарювання; б) встановити відповідальність держави перед кредиторами за зобов'язаннями спеціалізованих фінансово-кредитних установ у разі надання ними відповідних гарантій по кредитуванню інноваційних проектів, що пройшли державну реєстрацію¹.

Значені пропозиції при всій їх переконливості не справляють позитивного впливу на мотивацію потенційних суб'єктів інноваційної діяльності тому, що багато з намірів законодавця традиційно носять декларативний характер. Отже системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері поки ще не відбувається.

Основна причина непослідовного формування правової основи інноваційної діяльності в Україні полягає в тому, що при створенні її концепції слід було виходити з того, що і поточна і перспективна правотворчість щодо державної підтримки і стимулювання інноваційної діяльності повинна брати свої витoki із змісту інституційних перетворень. Відносно них доцільно створювати правову базу підтримки розвитку інноваційної діяльності. Інакше не досягається еволюційна результативність процесу формування нових законів і підзаконних актів про забезпечення інноваційної діяльності в Україні

Не лише численні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері, але й шляхи їх розв'язання дозволяє виявити вивчення циклу робіт, що підготовлені Ю. Є. Атамановою.

Так, вона проводить глибоке дослідження предмета, змісту і механізму реалізації інноваційної політики як окремого напрямку державної економічної політики. Предметом державної інноваційної політики вчена пропонує визнати національну інноваційну систему, щодо якої держава виконує забезпечувальну, координаційну та контрольну функції. При цьому формування, ефективне функціонування та забезпечення сталого розвитку національної інноваційної системи авторкою обґрунтовується як основне завдання інноваційної політики держави².

---

¹ Висоцький, Д. Є. Правове забезпечення інноваційної діяльності [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Д. Є. Висоцький ; ІЕПД. – Донецьк, 2010. – С. 142.

² Атаманова, Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид.

У заявленій аспекті однією з цілей інноваційної політики стає створення правових умов для залучення інвестицій та концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва. Переважно це актуально для галузей, розвиток яких визначено пріоритетом структурно-галузевої політики. Саме в них можуть бути освоєні новітні технології, створюватися інноваційні виробничі ділянки за рахунок коштів, отриманих від приватизації об'єктів державної власності. У цьому зв'язку у складі інноваційної функції держави виправданим стало визнання за необхідне виділяти функцію інституційної підтримки.

Так, Ю. Є. Атамановою було виявлено, що держава в інноваційній сфері може проводити політику інституційного забезпечення, політику найбільшого сприяння та реструктуризаційну політику, які реалізуються відповідно через законодавче встановлення загального, спеціального заохочувального (пільгового) і спеціального обмежувального режимів господарювання¹.

Важливе теоретичне і правове значення для впорядкування всього спектру господарсько-правових засобів регулювання діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури стає перерозподіл різноманітня організаційно-майнових прав. Наукові основи їх перерозподілу слід формувати на аналітичній базі господарського права. У Господарський кодекс України введено заклоположення, які об'єднав розділ «Майнова основа господарювання». При тому, що критичний аналіз дозволяє виявити чимало недоліків його норм, однак відправна позиція законодавця є зрозумілою – забезпечення прозорості та стимулювання ефективності використання майна та реалізації май-

---

наук / Ю. Є. Атаманова. – Х., 2009. – 39 с.; Вона ж. Інноваційне право України: проблеми теорії та систематизації [Текст] : монографія / Ю. Є. Атаманова. – Х. : Вид. СПД ФО Н. М. Вапнярчук, 2005. – 128 с.; Вона ж. Теоретичні проблеми становлення інноваційного права України [Текст] / Ю. Є. Атаманова. – Х. : Факт, 2006. – 256 с.; Вона ж. Правові засоби здійснення державної інноваційної політики [Текст] / Ю. Є. Атаманова // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2006. – № 1. – С. 138–148; Вона ж. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави [Текст] : монографія / Ю. Є. Атаманова. – Х. : ФІНН, 2008. – 424 с.

¹ Атаманова, Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Ю. Є. Атаманова. – Х., 2009. – С. 9–10.

нових прав суб'єкта господарювання в умовах оптимального узгодження та поєднання саморегулювання інноваційних відносин з державним регулюванням.

Політика саморегулювання як елемент господарського правопорядку

Політика оптимального поєднання саморегулювання суб'єктів інноваційної діяльності з елементами правового господарського порядку дозволяє знайти способи подолання недоліків реалізації ідеї становлення повноцінного інноваційного суспільства в Україні. Відомо, що інноваційні підприємства, як елемент інноваційного суспільства, в умовах посилення глобального простору повинні насамперед орієнтуватися на його (глобального простору) закономірності, а також – специфіку глобальних тенденцій у власній державі. Дійсно при такому підході можна сподіватися на довгостроковий успіх у системі міжнародної конкуренції, вважають дослідники. І для законодавця зазначені виклики є зрозумілими. Натомість «потужність» держави (із хронічною недостатністю бюджетних коштів на фінансування науки та освіти) дозволяє надавати фінансову підтримку тим суб'єктам, які не заслуговують на неї. Отже глобальний простір, а також – специфіка глобальних тенденцій у власній державі з їх закономірностями є лише середовищем для здійснення саморегулювання суб'єктів інноваційної діяльності, до якого вони або адаптуються або ні. Не виключається й корупційна складова адаптації.

Найбільш повна адаптація суб'єктів господарювання до моделі інноваційного підприємства може досягатися внаслідок заохочення державою перетворень в різних сферах діяльності підприємства. Зокрема, перетвореннях, що дозволяють збільшити обсяг розробки, виробництва та реалізації інноваційних продуктів і (або) продукції або послуг, до перевищення (у грошовому вимірі) 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг за звітний податковий період.

О. М. Вінник вважає, що інноваційна діяльність може бути пов'язана з такими видами реновації основних фондів діючих підприємств,

як реконструкція, технічне переозброєння, розширення та реставрація (коментар ст. 327 ГК України)¹.

В цілому інноваційну діяльність вона розглядає як суспільно необхідну, але разом із тим, не виключає можливість використання результатів такої діяльності на шкоду суспільним інтересам. Даючи науково-практичний коментар до статті 328 ГК України, що має назву «Державне регулювання інноваційної діяльності», О. М. Вінник обґрунтовує подвійну мету регулювання. З одного боку, мова йде про те, щоб стимулювати таку діяльність, створювати сприятливі умови для її здійснення, а з іншого – попереджати можливі зловживання результатами такої діяльності, а також її здійснення без дотримання встановлених вимог щодо безпеки (пожежної, екологічної, радіаційної, санітарно епідеміологічної та іншої)².

Отже питання про формування новітніх типів господарюючих суб'єктів, які стають суб'єктами самоорганізації при адаптації їх до інновацій, спонукає до застереження щодо небезпеки зловживання ними власною самоорганізацією.

Про адаптацію підприємств до науково-технічних нововведень вітчизняні вчені почали піклуватися вже на початку 90-х років. Так, В. М. Гончаров, Г. І. Дібніс, П. В. Ромбах, А. Ю. Пекін, М. А. Протасюк в механізмі адаптації таких суб'єктів господарської діяльності як промислові підприємства виділяють завдання правового забезпечення даного процесу. До цих завдань, в числі інших, відносять: організацію робіт з адаптації підприємства до нововведень³.

Перед господарським законодавством виникає нагальне завдання щодо забезпечення оптимального поєднання у межах господарського правопорядку діянь самоорганізації суб'єктів інноваційної діяльності із діями держави щодо спонсорування проектів запровадження інноваційних технологій у підприємницьку діяльність. У Фінляндії спонсорування є основним напрямком підтримки державою бізнесу.

---

¹ Вінник, О. М. Розд. 6, гл. 34, ст. 327, ст. 328 [Текст] / О. М. Вінник // Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / за заг. ред. В. К. Мамутова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 558.

² Там само. – С. 559.

³ Адаптація промислових підприємств до науково-технічних нововведень [Текст] / В. М. Гончаров, Г. І. Дибніс, П. В. Ромбах та ін. ; під ред. В. М. Гончарова. – К. : Техніка, 1992. – С. 14.

Для господарсько-правового ракурсу дослідження важливим є той підхід, за яким реструктуризація підприємства розглядається як стратегія розвитку підприємства і як процес підвищення результативності діяльності та можливості адаптуватися до інноваційного суспільства.

З метою досягнення ефективної організації інноваційної діяльності в процесі реорганізації суб'єктів господарювання важливим кроком стає створення порядку впровадження системи надання матеріальних засобів, пільг, компенсацій тощо з боку держави.

У Преамбулі Закону України «Про інноваційну діяльність» проголошена гарантія того, що державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, і підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних. У цьому зв'язку важливим напрямком економіко-правових досліджень в сучасних умовах стає установлення готовності держави гарантувати таку підтримку в усіх заявлених ним сферах.

Державні гарантії інноваційної діяльності виступають одним із засобів стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання. Такі гарантії закріплені щодо наукової, науково-технічної та інноваційної сфер.

По-перше, держава гарантує надання підтримки інноваційних програм і проектів, спрямованих на реалізацію економічної та соціальної політики.

У даний час з метою активізації інноваційних процесів дійсно проводяться окремі заходи щодо розширення форм кредитування інноваційних проектів, здешевлення кредитних ресурсів для впровадження інновацій, застосування державного замовлення на інноваційну продукцію, надання державних гарантій комерційним банкам, які здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів.

По-друге, держава гарантує суб'єктам інноваційної діяльності підтримку створення та розвитку інноваційної інфраструктури.

По-третє, держава приймає на себе зобов'язання з гарантування охорони та захисту прав інтелектуальної власності, захисту від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності.

Також зрушення щодо оптимального поєднання у межах господарського правопорядку вимог до реалізації господарської самоорганізації

нізації приватним партнером відбулися після затвердження Методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними. Застосування Методики передбачається під час проведення аналізу ефективності ДПП, прийняття рішень про його здійснення, укладення договору та формування договірних умов про розподіл ризиків між державним і приватним партнерами. Згідно Методики визначається декілька видів можливих ризиків, пов'язаних з ДПП, серед них й політичні.

Зокрема, до політичних ризиків віднесено: реквізицію, конфіскацію чи інший спосіб примусового відчуження майна, необхідного для виконання умов договору, яке партнер створює або набуває в установленому порядку і яке належить йому на праві власності; внесення змін до податкового законодавства; застосування стандартів, якими встановлюються підвищені вимоги до товарів, що виготовляються, робіт, які виконуються, або послуг, що надаються приватним партнером для виконання умов договору; відмову у видачі органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування дозвільних документів, необхідних для виконання умов договору; неприйняття органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування рішення, необхідного для виникнення у приватного партнера права користуватися земельною ділянкою, яка необхідна для виконання умов договору; відмова державного партнера від виконання умов договору у зв'язку із зміною пріоритетів партнерства; неприйняття органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування рішення щодо затвердження цін (тарифів) на товари, що виготовляються, або послуги, які надаються приватним партнером у ході виконання умов договору, або встановлення зазначених цін (тарифів) у розмірі, що не відповідає економічно обґрунтованим витратам на їх виготовлення чи надання, якщо такі ціни (тарифи) підлягають державному регулюванню¹.

Дослідники вважають, що на тлі зазначеного господарського порядку зберігається певна послідовність в обмеженні політичних ризиків, а самоорганізація приватного партнера набуває значення ста-

---

¹ Про затвердження Методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними [Текст] : Постанова Каб. Міністрів України №232. – П. 3 // Офіц. вісн. України. – 2011. – №18. – Ст. 769.

білізуючого фактору. Але такий висновок ще потребує додаткової аргументації.

При вивченні політико-правових проблем державно-приватного партнерства слід звернути увагу на новелли бюджетного законодавства нашої країни стосовно надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів регіонів країни. Роль Бюджетного кодексу України у забезпечення завдань і функцій стимулювання інвестицій в інноваційну діяльність проявляється у затвердженні повноважень органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування з питань розвитку місцевих бюджетів внаслідок надання субвенцій з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів¹.

До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів можна відносити внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у статутні фонди суб'єктів підприємницької діяльності, що дозволить суб'єктам інноваційної діяльності сподіватися на підтримку їх проектів з боку владних структур.

Субвенції на виконання інвестиційних проектів надаються з одного місцевого бюджету іншому на підставі договору між надавачем субвенції та її отримувачем натомість підстави для призупинення бюджетних асигнувань прописані статтею 117 Бюджетного Кодексу, а не лише договором. Це положення містить припис, згідно якого: Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, Державна фінансова інспекція України, місцеві фінансові органи, виконавчих органів міських міст районного значення, селищних та сільських рад, головні розпорядники бюджетних коштів у межах своїх повноважень, можуть призупиняти бюджетні асигнування у разі нецільового використання бюджетних коштів.

За ч. 2 ст. 119 Бюджетного Кодексу передбачено негативні наслідки у разі нецільового використання бюджетних коштів, отриманих у вигляді субвенції. Зокрема, зазначені кошти підлягають обов'язковому поверненню до відповідного бюджету у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Відповідні посадові особи притягаються до відповідальності згідно з законом.

---

¹ Бюджетний кодекс України [Текст]. – Ст. 71 // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 50–51. – Ст. 572.

У ст. 76 Бюджетного кодексу України йдеться про обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин (для районних, міських з районним поділом, міських, що об'єднують бюджети села, селища, міста районного значення) та надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів (для бюджету Автономної Республіки Крим, бюджетів міст Києва та Севастополя, обласних бюджетів).

Закріплення у Кодексі цих оновлених положень закладає законодавчи підвалини для надання з Державного бюджету України місцевим бюджетам такого трансферту, як субвенцій на виконання інвестиційних проектів, а також застосування коефіцієнту вирівнювання. Він застосовується при розрахунку обсягу дотації вирівнювання та коштів, що передаються до Державного бюджету України з місцевих бюджетів, з метою зміцнення доходної бази бюджетів місцевого самоврядування.

Як відомо з досвіду зарубіжних країн місцеві органи влади активно співпрацюють у розповсюдженні інновацій з малими та середніми підприємствами. Так, в регіональному середовищі функціонує Французький інноваційний координаційний центр (IRCFranceCentr'EST). Він надає національним підприємствам такі послуги: підтримка місцевих галузей промисловості; пошук надійних партнерів при використанні європейської мережі інноваційних центрів; розповсюдження інноваційних ідей в Європі; допомога у налагодженні трансферу технологій між місцевими суб'єктами господарювання.

Інноваційний координаційний центр у Греції (IRCHELP FORWARD) запровадив інноваційну політику з надання послуг щодо трансферу технологій. Характер послуг: презентація подій у світі технологій, здійснення аудиту технологій, надання послуг з використання результатів НДДКР тощо.

Натомість без правового механізму реалізації нововведень Бюджетного кодексу України та деталізації вищезазначених положень у щорічних Законах про затвердження державного бюджету на кожний поточний рік інноваційне суспільство не зможе отримати державної підтримки та запровадити інноваційні координаційні центри. Сам по собі Кодекс не гарантує необхідного рівня власних доходів у місцевих бюджетах.

Також законодавче закріплення повноважень органів місцевого самоврядування з формування власних доходів відповідних бюджетів є нечітким. Науковці констатують, що без вирішення цих проблем реалізація положень Бюджетного кодексу є практично неможливою.

Виходячи з того, що основні засади надання субвенцій з Державного бюджету України визначаються окремими законами, порядок та умови їх надання визначаються Кабінетом Міністрів України, а обсяг субвенцій на наступний бюджетний період визначається законом про Державний бюджет України, потребує деталізації питання державної підтримки та допомоги.

Наприклад, здійснення на поворотній основі підтримки фінансування інноваційних проектів потребує гарантій, передбачених у спеціальних нормах про мінімізацію внутрішнього ризику у фінансовій і виробничій діяльності інвесторів при запровадженні інновацій. Натомість вже стає систематичною практика призупинення дії статей 21 та 22 Закону України «Про інноваційну діяльність» на кожний бюджетний рік.

В очікуванні реформи системи державного управління та місцевого саморегулювання, внаслідок якої має відбутися передача низки повноважень «від центру на міста» та розширитися фінансова база місцевого самоврядування, неминуче виникає проблема правового регулювання бюджетних взаємовідносин стосовно підтримки інноваційних проектів. Децентралізація також може змінити на краще ситуацію із наданням субвенцій, створенням територіальних інноваційних структур, запровадженням пільгового режиму їх функціонування.

Відомо, важливими інноваційними структурами, які здатні прискорити інноваційний розвиток економіки, визнані технопарки і технополіси. Актуальним питанням вдосконалення їх правового положення присвячено дисертацію М. Д. Василенка.

Господарсько-правовий статус технополісів ним обґрунтовується як такий, що відповідає значенню спеціальних економічних зон науково-технічного типу та має характер спеціального режиму господарювання. Цей режим передбачає запровадження пільгових митних, податкових та інших умов реалізації інноваційних проектів на підставі чітких територіальних меж діяльності інноваційної структури.

У складі державної інноваційної політики автор обґрунтовує напрями вдосконалення системи оподаткування у діяльності технопарків та технополісів; розкриває зміст особливостей фінансування, кредитування та гарантій їх спеціального режиму господарювання.

Послаблення тиску з боку фіскальних та правоохоронних органів до таких інноваційних структур як технологічні парки, він сприймає переходом від фіскальної до стимулюючої, попереджувальної та координаційної політики¹.

У країнах-членах ЄС підприємства можуть отримувати підтримку щодо інноваційної діяльності не лише прямим шляхом стимулювання. Так, антимонопольний закон Німеччини надає асоціаціям малого і середнього підприємництва можливість вводити рекомендації з узгодженої поведінки, що дозволяє краще конкурувати з великим бізнесом.

Аналіз європейського досвіду дозволяє спостерігати за діяльністю сучасних інноваційних структур в країнах ЄС. Йдеться про центри трансферу технологій – Інноваційні координаційні центри – Innovation Relay Centre (IRC). Вони забезпечують ефективну комунікацію у сфері трансферу нових знань та технологій не лише між національними суб'єктами, що представлені на ринку інновацій. Поза межами своєї країни Інноваційні координаційні центри формують мережеву структуру наднаціонального характеру. Такий підхід має суттєве значення для налагоджування міжрегіональних зв'язків у сфері науково-технологічного та інноваційного співробітництва суспільства.

Запровадження політики

державно-приватного партнерства у науку та освіту

Важливе значення для поглиблення інтеграції інноваційного суспільства України у Європейський дослідницький простір має запровадження політики державно-приватного партнерства у науку та освіту.

---

¹ Василенко, М. Д. Концептуальні засади господарсько-правового режиму технопарків і технополісів [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / М. Д. Василенко ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса, 2014. – С. 211.

Передумовою пошкваллення активності приватних партнерів у зазначеній сфері є привнесення наукових знань про досвід прискорення трансферу технологій завдяки об'єднанню суб'єктів здійсненню наукових досліджень, які представляють приватний сектор та науковців.

Так, компанія «Philips Electronic» з Ейндховена (Нідерланди) з метою прискорення генерації й розповсюдження нових технологій та просування ідеї «відкритих інновацій» перетворила Науково-дослідні лабораторії Philips, де вона була єдиним користувачем, у «Кампус Високих Технологій». Для співпраці вона запросила не лише своїх партнерів, але й конкурентів (таких, як IBM), які створили власні науково-дослідницькі потужності. Як наслідок, нині в «Кампусі» розміщено понад 35 компаній та науково-дослідних організацій¹.

У більшості країн-членів ЄС в інноваційній сфері запроваджується державно-приватне партнерство. Заохочення державно-приватної співпраці при фінансуванні інноваційних проектів представниками приватного сектору економіки часто є запорукою вдалої довготривалої співпраці партнерів.

У Бельгії інноваційний процес стимулюється так званою кластерною політикою: своєрідним єднанням університетів і підприємств. Малим підприємствам, що беруть участь в інноваційному процесі, за федеральним законом податок може зменшуватися на 100%.

Створення спільних науково-дослідних комплексів є важливим інструментом трансферу технологій, що часто залучає науково-дослідні інститути, компанії та урядові агентства. Одним із підходів до створення спільних науково-дослідних комплексів є концентрація критичної маси талантів із сфер науки і комерції в безпосередній близькості один до одного.

Про необхідність трансформації українських вузів для запровадження інноваційної моделі приватно-державного партнерства висловлювалась перед науковою спільнотою І. В. Спасибо-Фатєєва. Свої аргументи авторка висловлює у стилі докорів. Вона починає з того, що вузам не знайшлося місця в Законі України «Про інноваційну діяльність». Дійсно, ВНЗ уособлюють перший етап інноваційного циклу

---

¹ HighTechCampus Eindhoven [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hightechcampus.com/>.

і тому непродуманим вона визнає механізмів комерціалізації інтелектуальної власності.

«Та й державна політика не відрізнялася стабільністю – від державної підтримки і надання нечуваних пільг до повного їх скасування разом із відповідним регулюванням. Це позначилося на правовому становищі технопарків, на недотриманні державних гарантій, даних іноземним інвесторам у 1990-ті роки і навіть відмовлення від них, що не дало привабливості Україні. У такому ж становищі опинилися й вищі навчальні заклади, і території особливого режиму»¹.

Наприкінці 2012 року, в умовах усіченого бюджетного фінансування освіти та науки, було оприлюднено результати комплексного дисертаційного дослідження на тему «Господарсько-правове забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів». Новелою авторки стало розроблення класифікації підходів до інтерпретації правового положення державних ВНЗ у договірних відносинах державно-приватного партнерства (далі – ДПП)².

У пошуку аргументів для запровадження та поширення різних форм ДПП у сфері освіти О. В. Куцурубовою – Шевченко було здійснено узагальнення досвіду використання ДПП у різних країнах. Такий підхід показав, що існує кореляція між рівнем розвитку країни й галуззю, що вибирається для залучення інвестицій за допомогою ДПП. Освіта обирається за основний об'єкт ДПП у країнах з високим рівнем соціально-економічного розвитку. У країнах, що розвиваються, та у країнах з перехідною економікою, навпаки, на перше місце за пріоритетністю залучення інвестицій завдяки ДПП виходить транспортна інфраструктура (будівництво й реконструкція автодоріг, портів, залізниць й ін.).

Авторкою запропоновано низку змін та доповнень у Закони України: «Про вищу освіту», «Про державно-приватне партнерство», «Про інноваційну діяльність», «Про наукові парки». За своєю спрямованістю вони гармонізують освітнє, господарське та інноваційне законо-

---

¹ Спасибо-Фатєєва, І. Необхідність трансформації українських вузів для запровадження інноваційної моделі приватно-державного партнерства [Текст] / І. Спасибо-Фатєєва // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2008. – № 2 (53). – С. 100.

² Куцурубова-Шевченко, О. В. Господарсько-правове забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / О. В. Куцурубова-Шевченко ; ІЕПД НАН України. – Донецьк, 2012. – С. 140–141.

давство в частині регулювання діяльності державних ВНЗ, їх наукових відокремлених підрозділів, а також наукових парків.

Досвід різних країн доводить, що серед сфер використання публічно-приватного партнерства (далі – ППП) та ДПП існують різноманітні уявлення про таку сферу як освіта. Одні вважають, що ППП у сфері освіти це – будівництво та переобладнання шкіл, коли при цьому приватні компанії отримують право на забудову і розвиток земельних ділянок. Інші доводять доцільність запровадження державно-приватного партнерства у фінансуванні професійної освіти.

Вчені аналізували популярність запровадження ППП та ДПП по різних за соціально-економічним розвитком країнах і дійшли висновку, що залежно від його рівня затребуваність буде змінюватися. Так, у порівнянні із загальною картиною у країнах «Великої сімки» проекти транспортної інфраструктури посідають далеко не перші місця. У тих країнах на першому місці – охорона здоров'я (184 з 615 проєктів), на другому місці – освіта (138 проєктів), на третьому – автодороги (92 проєкта).

Аналіз закордонного досвіду використання ДПП показав, що в кожній із країн «Великої сімки» є своя найбільш пріоритетна галузь, в якій запроваджується ДПП. Так, у США такою галуззю є автодороги (32 з 36 проєктів), у Великобританії – охорона здоров'я (123 з 352 проєктів) і освіта (113 з 352 проєктів), у Німеччині – освіта (24 з 56 проєктів), в Італії, Канаді й Франції – охорона здоров'я.

Таким чином, можна зробити наступний висновок: у тих країнах, які характеризуються наявністю ринкової економіки, високим рівнем продуктивності праці й рівнем споживання ВВП на душу населення, де державою гарантується високий рівень соціального захисту, де велика середня тривалість життя й спостерігається висока якість медичного обслуговування й освіти, ДПП використовується частіше в галузях охорони освіти. Це продиктовано політикою держави.

Наприкінці 2015 року з'явилися обґрунтовані сподівання, що державна інноваційна політика та законодавство України зазнає суттєвих позитивних змін. Так, незважаючи на суперечливість наукових поглядів на саму ідею ДПП, прийняття законодавцем у листопаді 2015 року. Закон «Про внесення змін до Закону України «Про науко-

ву і науково-технічну діяльність» є обнадійливим для запровадження політики ДПП у науку та освіту.

Дійсно, виходячи з його змісту можна сподіватися на більш тісну кооперацію між центральними органами виконавчої влади, науковим установами та реальним сектором економіки України, представники якого є потенційними приватними партнерами.

Також, як видно із законоположень, розпочинається спроба створити механізми забезпечення більш тісної інтеграції наукових установ України до міжнародного наукового простору. Здійснення наукової та науково-технічної діяльності відповідно до стратегії Європейського Союзу реалізується через фінансово-кредитні та податкові важелі. Згідно ч. 2 ст. 62 зазначеного Закону конкретизовано, що міжнародне наукове та науково-технічне співробітництво здійснюється шляхом проведення спільних досліджень та розробок з міжнародними колективами спеціалістів, міжнародними інститутами та спільними підприємствами на основі договорів між суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності.

Схвальними слід визнати підхід, згідно якого серед основних завдань Закону визначаються основні цілі, напрями та принципи державної політики не лише у сфері наукової і науково-технічної діяльності, але й – міжнародне науково-технічне співробітництво (ч. 2 ст. 2 Закону).

Цілям та напрямам державної політики у сфері науковій і науково-технічній діяльності присвячено самостійну статтю 42 Закону. Згідно неї основними цілями визначено: забезпечення наукового обґрунтування стратегічних завдань розвитку економіки та суспільства; досягнення високого рівня розвитку науки і техніки; примноження національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень; зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень; сприяння розвитку наукової і науково-технічної діяльності у підприємницькому секторі та ін.

Також розкриття вищезазначеної державної політики проявляється у статті 12 Закону, яка має назву « Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави». Як слідує із законоположення ч. 1

ст. 12 «Для надання державної підтримки науковим установам незалежно від форми власності, діяльність яких має важливе значення для науки, економіки та виробництва, створюється Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави».

Отже після державної атестації наукові установи включаються до Державного реєстру наукових установ і стають суб'єктами отримання підтримки держави строком до п'яти років у межах строку, визначеного за результатами державної атестації. За цей період, імовірно, збільшиться обсяг комерціалізації наукових досягнень, що дозволить по завершенню п'яти років звітувати про ефективність підтримка держави.

Тому своєчасним буде стимулювання більш тісної співпраці між державними науковими установами та приватним сектором економіки, що досягається запровадженням ДПП. З метою розвитку інноваційної сфери України Законом пропонується надати право державним науковим установам та державним вищим навчальним закладам виступати засновниками та співзасновниками господарських товариств та використовувати у господарській діяльності об'єкти права інтелектуальної власності. При формуванні майнової основи господарювання вони зможуть вносити у статутний капітал права на використання об'єктів права інтелектуальної власності. Право вільно розпоряджатися корпоративними правами, які впливають з часток (акцій) у статутному капіталі таких господарських товариств, зберігається за державними науковим установам, державним вищим навчальним закладам та закладами комунальної форми власності.

Тут у нагоді може стати досвід Великобританії, де створено Департамент інновацій, вищої та професійної освіти. Стратегічними цілями Департаменту було визначено підвищення ефективності комерційного використання творчості та знань¹. Таким чином науковці нашої країни зможуть залучати вже відомий досвід інших країн щодо

---

¹ Правовые основы государственной поддержки бизнеса [Текст] / Г. Л. Знаменский, С. М. Андросов, И. В. Головань и др. // Правовые основы государственной поддержки инновационной деятельности : коллект. моногр. – Донецк : Юго-Восток, 2011. – Разд. 5. – С. 139.

ДПП (Швейцарії, США, Великобританії, Німеччини, Італії, Канади, Франції, Японії).

О. В. Куцурубова-Шевченко вже доводила його придатність до запровадження в Україні у частині розширення складу учасників договору про ДПП на стороні державного партнера. Зокрема, до державних університетів та наукових й науково-інформаційних центрів у складі університетів.

Наводячи приклади їх успішного функціонування за кордоном як організацій некомерційного сектора, вона запропонувала доповнити ст. 4 Закону України «Про державно-приватне партнерство» такою сферою як «вища освіта та наука». Нею наводяться пропозиції щодо укладання у сфері освіти трьох типів договорів з приватними партнерами: а) на створення й комерційну реалізацію інноваційного продукту; б) на фінансування професійної освіти за персональними програмами; в) на будівництво та переобладнання вищих навчальних закладів¹.

Однак відома й інша точка зору на досвід інших країн щодо запозичення його для України, зокрема, відносно концептуальних правових засад державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти і науки.

Так, В. М. Єрмоленко у статті «Про концептуальні правові засади державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти і науки» дійшов висновку, що таке партнерство у зазначеній сфері потребує власної моделі правового регулювання, яка поки що не одержала відповідного законодавчого втілення. Він запропонував прийняття нового закону на базі нової концепції з врахуванням особливостей організаційної структури, можливої майнової та інтелектуальної основи співпраці, можливих пріоритетних напрямів діяльності. Варіант назви нового Закону «Про державно-приватне партнерство у сфері вищої освіти і науки».

Також автор визначив мету такого партнерства, якою може бути одержання додаткових фінансових ресурсів для забезпечення світо-

---

¹ Куцурубова-Шевченко, О. В. Господарсько-правове забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / О. В. Куцурубова-Шевченко ; ІЕПД НАН України. – Донецьк, 2012. – С. 139–142.

вих стандартів вищої освіти і науки. Виходячи з цієї мети можна вивести поняття державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти і науки, завдання, склад суб'єктів, об'єкти (напрями діяльності) тощо¹.

У нашій країні ще в 20-х – 30-х роках держава поступалася своїми організаційно-майновими правами недержавним суб'єктам господарювання, використовуючи правову форму концесії. Внаслідок такої поступки на основі договору здійснювався розподіл правомочностей між публічним і приватним партнерами. Здебільшого це було зумовлено необхідністю організації та реалізації спільних державно-приватних проектів. Тому не можна вважати новою проблемою запровадження державно-приватного партнерства. Однак цілісність ідеї державно-приватного партнерства обумовлена науковою доктриною його поняття. Звідси й визначається рівень «юридизації партнерства», встановлення ємною сутності й зваженого змісту законодавчих приписів, які іноді без належної виваженості включають його поняття. Запровадження політики державно-приватного партнерства у науку та освіту залишається складним науковим завданням.

Підходи до вирішення цього завдання, насамперед, визначаються типом господарської системи, правовим менталітетом суспільства і ступенем залежності його від траєкторії попереднього розвитку.

Ідея державно-приватного партнерства визнається привабливою виключно у силу збігу її цілі з соціальним запитом на її належну реалізацію. Бачення проблеми полягає в тому, що нетривалий досвід реалізації в Україні договірних прав та виконання обов'язків приватних і публічних партнерів показав, що ідея договірного ДПП не проста в реалізації. Основні складності пов'язані з: «розширеним» тлумаченням поняття ДПП; відсутністю лаконічності порядку укладання договору ДПП; надмірною розмитістю меж інвестиційних ін-

---

¹ Єрмоленко, В. М. Про концептуальні правові засади державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти і науки [Текст] / В. М. Єрмоленко // Правові проблеми взаємодії держави і бізнесу : матеріали III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Луганськ, 26–30 листоп. 2012 р.) / за заг. ред. О. В. Шаповалової. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. Даля, 2012. – С. 64–69.

струментів ДПП; завуальованістю умов отримання прибутку приватним партнером та ін.

І все ж слабка реалізація сильної ідеї державно-приватного партнерства має у своїй основі причини не стільки об'єктивного, скільки суб'єктивного характеру. Тому сучасний стан теорії законодавства про ДПП та практики його реалізації передбачає поглиблене вивчення проблем правовстановлення та правореалізації, коли йдеться про запровадження політики державно-приватного партнерства у науку та освіту.

Проведений аналіз дозволяє запропонувати узагальнення за кожним з напрямів державної політики.

Виваженість стимулів на першому етапі становлення інноваційного суспільства закладає інструменти господарсько-правових вимог до держави стосовно підтримки інноваційного потенціалу підприємців, вчених, винахідників та інших суб'єктів і учасників інноваційних відносин.

Державна політика у сфері становлення інноваційного суспільства в Україні багато в чому примножить свою цінність, якщо ресурси Національного фонду досліджень, приватних партнерів, інших суб'єктів підтримки інновацій реалізуються за призначенням.

1.3. Законодавче забезпечення інноваційного розвитку українського суспільства

Здобуття Україною незалежності й перехід до ринкової економіки обумовили запровадження новітніх підходів до її розвитку, опанування правового забезпечення інноваційного механізму господарювання. Одним із його аспектів є створення сприятливих умов для залучення інвестицій, активізація інноваційної діяльності, формування інноваційної інфраструктури, запровадження найновіших технологій тощо.

Глобалізація, яка стала однією з визначальних характеристик світової економіки кінця ХХ – початку ХХІ століть, поставила перед